

Nem az ősoket kell követni, hanem azt, amit ők követtek

Beszélgetés Szmrecsányi-Veszely Beátával és Szmrecsányi Mártonnal

Fenti megállapítás Kassai Lajostól, a magyarországi lovasíjászat feltámasztójától és világszerte legismertebb képviselőjétől származik. Valójában nemcsak egy ősrégi kultúrára érvényes, hanem minden felemelő, egyben hasznos emberi tevékenységre, beleértve a művészeteket és a sportokat. Ami korábban védekező-támadó célokat szolgált, mára múltidézőssé, testgyakorlássá, személyiségfejlesztéssé és pedagógiává szelődött. Évezredes örökségünk, egyben a ló–ember kapcsolat újszerű megközelítése. A közép-ázsiai (sztyeppe) népek ma is azzal a már-már vallásos hittel úzik és oktatják, mint elődeik nomád korszakukban. Magyarország e megközelítés egyedülállóan legnyugatibb területe, még ha feledésbe is merült. Így hát időről időre visszanyúlunk a múltba, hogy részben az akkori tapasztalatokat hasznosítsuk, részben pedig új tartalommal ruházzuk föl.

Így jött létre az öttusa. Coubertin báró nem véletlenül tette az újkori olimpiák versenyszámává, akár az ógörög diszkoszvetést, a gerelyhajítást, a birkózást az ökölvívást és a maratoni futást. A pentatlon egy hadsereg hírvivőjének feladataiból ered, vagyis az üzenet eljuttatásából, melyet harc közben, szárazon és vízen kell végrehajtania. Többek közt ezért is érthetetlen, hogy a nemzetközi szövetség fura urai – az emberpróbáló hagyományt üzleti okokból kiiktatva – a versengést épp a lovaglástól szándékoznak megfosztani. Noha a leginkább klasszikus teljesítmények összegzése immár békés keretek közt. Az sem véletlen, hogy Magyarországnak 1912 óta világszerte a legtöbb olimpiai öttusa érme van, szám szerint kilenc arany, nyolc ezüst és hat bronz.

Szmrecsányi-Veszely Beáta a Képzőművészeti Főiskola elvégzése után Skóciába ment tanulni, majd a glasgowi egyetemen és a londoni Goldsmith Collegeban mesterképzőt végzett, tanított, és megkezdte doktori disszertációját. Közlése szerint: „Azért jöttem haza, hogy első gyerekemet itthon szüljem meg, s az életemet egy kis Balaton-felvidéki faluban, Barnagon folytassam. Férfjemmel, Szmrecsányi Márton mérnök-közgazdással vettünk egy omladozó parasztházat a hozzá tartozó földekkel, majd nekiálltunk felújítani, az istállókat rendbe hozni és kialakítani egy lovasíjász-képzőművész tábort.”

Közben szerveztek egy átfogó programot a Magyar Képzőművészeti Egyetem rektora, Farkas Ádám, az intézmény tihanyi művésztelepe és a Goldsmith

College együttműködése nyomán. Öt évig működött, diákcserevel és a műfaj létrehozásával, végül az MKE új vezetése leállította. A Szmracsányi-Veszely házaspár ekkor lett önállóvá. A megkezdett programot immár három fiukkal meg a Kassai-völgy lovasíjászaival szorosán együttműködve, módszerüket szervesen kiegészítve fejlesztik. Mára odáig jutottak, hogy vállalkozásuk nem csak a Balaton-felvidéken, hanem országszerte, mi több, nemzetközileg ismertté és elismertté vált. (Tudomásom szerint a világon nincs még egy, a képzőművészetekkel bővített, akár hasonlóan működő objektum.)

Miért kell a lovasíjászatot egy festő-grafikus-tárgyformálónak a régmúlt irányzataival összehangolni? Veszely Beáta szerint nem hídépítésről van szó, hanem az egység és a hitelesség létrehozásáról – teret hagyva az új kezdeményezéseknek. A házaspár célja a lovaskultúra kitágítása is. Új műfaj a lovas színházhoz hasonlóan. A program iránt érdeklődők – köztük tengerentúliak – valóságos felfedezők, jöhetnek a 2500–3000 éves szkíta-hun lovasíjász-ábrázolásokat, azok gazdag motívumkincsét a régészek és a művészettörténészek évszázadok óta ismerik. Hasonlóak a népművészethez, a fa- és csontfaragáshoz, a néptánchoz és népzenehez, melyekből Bartók Béla, Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő, Lajta Béla és mások táplálkoztak.

Van egy régi magyar közmondás: emberré tesz a ló, lóvá az ember. Barnagon a valóság olyasfajta rétegeiről van szó, melyek megismerése és hiteles ábrázolása a képzőművészetet nemcsak gazdagítja, azon lendíthet is. A ló legrégebb társaink egyike, a megjelenítés múlt és jelen idejű tartozéka, a vállalkozó szellem és bátorság jelképe. Ha csak a visszacsapó újra vagy a huszárságra gondolunk, olyannyira magyar, mint Európa utolsó sztyeppéje, az Alföld. A program iránt érdeklődő külföldiek tehát azok a művészek, akik munkájukat nem csak a lóhoz kapcsolják. Ismerkedni akarnak a magyar hagyományokkal is.

A ló a hadviselésből, a földművelésből és a szállításból egyaránt kikopott. A főszerep ma már az ember-ló viszonyé, a sportban, a terápiában s a művészetekben. Veszely Beáta szerint: „a természet része, megkönnyíti annak értelmezését, nem csupán azzal, hogy nézegetjük és gondozzuk, hanem azzal, hogy ráülünk. Hiszen a jószág a lovaglást mint lehetőséget ma éppúgy felajánlja, mint évezredekkel ezelőtt. Felmutatása tehát afféle sajátos művészettörténeti kövület újraértelmezése, mely visszavisz az ősi, természetes állapotba.”

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN: *Milyen élmények és befolyások készítettek arra, hogy a lovasíjászat művelését és népszerűsítését, meg annak képzőművészeti vonatkozásait főfoglalkozásként válasszátok? Miért érdemes ehhez a hagyományhoz visszanyúlni, a mába ültetni és oktatni? (Gyerekeknek, fiatal felnőtteknek egyaránt.)*

VESZELY BEÁTA: Megszerettük, mint a harcművészet ősrégi válfaját. Rendkívüli vonzereje, hogy közösségben, sőt csakis abban lehet művelni. Ez olyan tanuló-tanító közeg, mely semmi mással nem pótolható. A kisközösségeknek óriási erejük van. Jelentőségük egyre nő, mert világunk mindinkább az individualizmus felé tart. A tömegkultúra önzést sugall, esetenként az extrém művészi

irányzatosság ugyanúgy. Márpedig az emberi élet azonos az egymásra utaltsággal. Személyiségfejlődésről akkor lehet szó, ha mögötte egy közösség áll. A harcművészetekben, kivált a lovasíjászatban a sporteredmény nem igazán fontos. Szükséges, de a cél nem az. Sokkal inkább a külső-belső küzdelem, vagyis az élet megismerésének egyik módszere, valamiféle kiteljesedés. Lóháton, mozgás közben fokozottan éljük át. Test, lélek, szellem: mindhárom folyamatosan próbára tesszük. Egyre időszerűbb, hasonlóan a szőlő- és gyümölcsstermeléshez és bármiféle kézműves munkához, mert az ember a természettől elszakadóban van. Világszerte keresi a helyét kortól, nemtől, nemzetiiségtől függetlenül. Én pedig úgy hiszem, bennünk, magyarokban igazán mély gyökerű. A lovasíjászatot mi adtuk a világnak, akár a japánok a karatét vagy a koreaiak a taekwandót.

– Minden történelmi eredetű cselekvés két korról szól. Arról, amit fölidéz, és arról, amelyben elvégzik, megírják, festik-rajzolják, mintázzák-faragják vagy megfilmesítik. A jelenidejűség befolyásolja-e a hitelességet? Szükséges-e ragaszkodni a régmúlt ismert vagy kevésbé ismert gyakorlatához? (Vagyis eleink módszereikhez.) Netán törekedtek a lovas íjászathoz kapcsolódó kutatások és nézetek igazolására?

SZMRECSÁNYI MÁRTON: A lovasíjászat a harcművészetek királynője és királya, mert ebben a műfajban a nemek nem különülnek el. A korábbi kutatások rég beigazolódtak, de a fegyver ma már korszerű anyagokból, kortárs eszközökkel készül. A választék óriási: különféle erősségű és méretű íjakkal gyakorolhatunk. Ami archaikusan megmaradt, az a formája. Annak követése és a kidolgozás nemcsak mint jelkép fontos, hanem a célszerű használatot illetően is. Maga a lovasíjászat katonai hagyományörzéseként és a technika fejlesztéseként egyaránt fontos. Az egyéni teljesítmény fokozható, ezért a gyarapodó tudás elődeinkkel tudatos és tudattalan kapcsolatot teremt. Kevésbé ismert, hogy a lovasíjászkodás a magyar nemességnek a tizenkilencedik század elejéig kedvelt időtöltése volt. Egy időre feledésbe merült, majd az 1980-as évektől új életre kelt. A türk népek csupán hagyományörzésnek tekintik, de nem ültetik át a mába. Mi pedig Barnagon, a Kassai-völgyben és másutt erre törekszünk.

– Milyen szervezeti felépítésben munkálkodtok?

Sz. M.: Kánságaink és törzseink vannak. A nevek tudatosan múltidézők. A pusztai népekre utalnak. A lovasíjászat az ő kultúrájuknak ma is szerves része.

– Országunkban segíti-e a nemzettudat erősödését és annak elhelyezését a művelődés, a történettudomány és a régészet területein? Mekkora szerepet játszott a lovas íjász harcmódor a honfoglaláskor, majd a keresztény magyar állam megszilárdításában és védelmezésében?

V. B.: A magyar eredetmítoszt és annak valós elemeit misztikum veszi körül. Minél többet tudunk róla, annál inkább erősödünk. Az iskolákban generációkon át tanították, hogy a nomadizáló magyarság egész Európát dúlta, rabolt, fosztogatott. Többnyire vesztes csatáinkat emlegették. Noha pár kivétellel a történetírók győzelmeinkről számoltak be. A totális diadallal végződő pozsonyi küzdelemnek köszönhetjük, hogy egyáltalán fönmaradtunk.

– Bakay Kornél történész-archeológus írta: „Tankönyveink súlyos aránytévesztése, hogy a vesztes Lech mezei csatáról öt oldalon, a honvédő pozsonyiról öt sorban számolnak be.” Kristó Gyula monográfus szerint ez a sorsdöntő ütközet a honfoglalás véglegesítésének tekinthető.

V. B.: Azt megelőzően és később az alap a lovasíjász harcmódor. A hun és magyar visszacsapó íj hatótávjával, átütő erejével a korszak csúcstechnikája. A magyar könnyűlovasság és rugalmas taktikája túlélte egy évezredet, majd a huszárság tizenötödik századi megjelenésével új erőre kapott. A fegyvernemet ezért vették át egész Európában – köztük Franciaországban, Itáliában, Lengyelországban és másutt – egészen a második világháború végéig. Díszes és hatékony felszerelésükkel, elsöprő vágójukkal lenyűgöző látványt nyújtottak, abban a korszakban, amikor a Nyugat nagytestű, nehézkesen lassú lovakat használt. A sikerben fontos szerepe volt az emlegetett magyar virtusnak és az átgondolt harcászati módszereknek. (A franciák saját huszár alakulatukat háromszáz éve hozták létre az emigráns gróf Bercsényi Miklós, majd László fia vezetésével. XIII. Lajos és Richelieu bíboros már 1635-ben kezdeményezték magyar huszárcsapatok alkalmazását és hadrendbe állításukat. I. Bercsényi Huszár Ejtőernyős–Könnyű Páncélos Ezredként ma is léteznek, barett sapkájukon vitézkötést hordanak, indulójukat magyarul éneklük).

– Sebő Ferenc népzeneész szerint „A hagyomány nem beteg, hogy ápoljuk, és nem rab, hogy őrizzük. De csak akkor marad meg, ha átéljük.” Mennyire tudatos törekvés utóbbi szorgalmazása?

Sz. M.: Hagyományainkat művelnünk kell. Akárhogyan nevezzük, azok csakis a cselekvésben képesek megnyilvánulni. Legyen, mondjuk, átélés vagy átörökítés, mely leginkább a művészethez hasonlítható.

– Miért szükséges a lovasíjászat átörökítése?

Sz. M.: Nem igazán szükséges, csupán elődeink szellemiségének és követésének az egyik formája. Másképp is működhet (zene, tánc, költészet stb.), nekünk azonban ebbe sikerült belecsöppenni. Úgy gondolom, a korszellem elkerülhetetlenné tette, hogy felélesszük, akár válaszként, akár az eleven hagyomány kedvéért.

– Kik, milyen személyiség típusok alkotják a lovas íjászat művelőit? Céljuknak tekintik-e a példaadást? (Akár a táncművészet, a népzene és a katonai hagyományörzés.)

V. B.: Vannak, akiknek célja az eredményesség, mások eltökélt hagyományörzők, megint mások a harcművészetet életformájukként gyakorolják. Ez a műfaj sokféle emberből tevődik össze. Mi a Kassai-iskola tagjaiként elsősorban személyiségfejlesztés eszközének tekintjük. Ha léteznek archetípusok, ebben a világban főképp a harcos alkatú érzi otthon magát. Számára a fájdalom és a kockázat nem szenvedés, hanem erőt ad a további küzdelemhez.

– Hozzájárul-e a nemzeti függetlenség hangsúlyozásához, magyar, európai és világviszonylatban egyaránt?

V. B.: A lovas íjászat az a fajta ősrégi magyar módszer, amely eredeti, tiszta formájában semmiféle nemzetközi áramlathoz sem hasonlítható. Ebben az

értelemben azoktól elkülönül, más szóval a világtendencia fölé emelkedik. Ilyenformán önállóságunk egyik megnyilvánulása.

– Vannak-e nemzetközi kapcsolataitok, ha igen, miféleké?

Sz. M.: A Kassai Lajos alapította WFEA (World Federation of Equestrian Archery) vagyis a Lovasíjász Világszervezet 2020 óta létezik, központját a svájci Lausanne-ban jegyezték be. Egyre népszerűbb, világszerte terjedő sportról van szó. Sorra szerveződnek az egyesületek, pályák nyílnak, a Világszervezethez országok sora csatlakozik, köztük, az USA, Dél-Afrika, Dél-Korea, Irán, Kína és több európai ország. Egyre jelentősebb nemzetközi aktivitás tapasztalható számos versennyel. A világbajnokságot és a nemzetközi bírók találkozóját két évente a Kassai-völgyben rendezzük, így hát természetesen résztvevőnk és látogatónk van.

– A lovasíjászat egyszerre sport és kulturális tevékenység?

V. B.: Mivel a magyar művelődés szerves része – nem melleleg mi támasztottuk föl –, ekként tudatosítjuk. Ez az üzenetünk. Ha valaki manapság belefog, úgy hiszem, kissé magyarrá lesz éppúgy, ahogy a karatésoknak a japán kultúrával kell megismerkedniük. Akik valóban közel akarnak kerülni hozzánk, tanulgatják a magyar nyelvet. Persze a lovas íjászat terjedésével fontossá válnak a sporteredmények is főképp a fiatalok közt. Végül is versengésről van szó. Mi pedig világszerte igazoljuk: a magyarok a műfaj legjobbjai. Ma még így van, de a külföldi résztvevők is egyre eredményesebbek, úgyhogy elsőségünk nem tarthat örökké.

– Beszéljünk a Szmracsányi-Veszely házaspár törekvéséről: a lovas íjászat és a képzőművészet összekapcsolásáról. A barnagi központ egyben alkotótábor, melynek kifejezett célja a ló ábrázolása kortárs eszközökkel. Ehhez hasonló sehol másutt nincs.

V. B.: A miénkkel azonosat, de közel hasonlót sem ismerünk. E komplex személetnek mi vagyunk a kezdeményezői. Férjem, Marci a Kassai Iskolába a hagyományból kiindulva, lovasíjász bemutatók résztvevőjeként érkezett. Én pedig képzőművészeti tanulmányaim révén jutottam ideig. Mindketten kisgyermek korunk óta lovagolunk. Úgy vélem, jól kiegészítjük egymást. Nemzetközi alkotótáborunkat immár hat éve szervezzük. A program a ló–ember kapcsolatra, annak értelmezésére és ábrázolására épül. Az évek során kiderült, hogy számos művészt foglalkoztat itthon és külföldön egyaránt. Ezért hisszük, a barnagi központra és módszereire szükség van. Jönnek ide keletről és nyugatról, majd egymástól tanulva, egymás fölfogását és technikáját megtapasztalva dolgozunk. Kivált érdekes, hogy a különböző országok lovas hagyományai egymástól mennyire különböznek, hogyan befolyásolják a gondolkodást és az alkotó folyamatokat. Az is izgalmas, hogy a részt vevő művészekre ittlétük és a lovas íjászat mekkora hatást gyakorol. Hazatérve sokan belekezdtek. Egy amerikai festőnő–grafikus belépett a WFEA-ba, s ma már aktív versenyző. Így hát művészekként és sportolókként egyaránt szoros kapcsolatban vagyunk. Vannak rendszeres visszajárók, akik 2022-ben azért jönnek, hogy a Kassai-völgyben részt vegyenek az augusztusi Lovasíjász Világnapon és a nemzetközi bírók világtalálkozásán.

– *Szmrecsányi-Veszely Beátának a Képzőművészeti Egyetemen elfogadott doktori disszertációja a ló évezredek óta ismert ábrázolását elemzi, mind művészettörténeti szempontból, mind szimbólumrendszerének vizsgálatát, a ló anatómiája és jármódja alapján.*

V. B.: Munkámnak személyes vetületei vannak. Annak próbáltam a végére járni, mi köt elválaszthatatlanul a ló megjelenítéséhez. Ám ennél fontosabb, hogy az ábrázolás a kortárs művészetben is jelentős. Csakhogy az elmúlt száz esztendőben óriási változáson ment át, amivel elméleti-gyakorlati síkon egyaránt érdemes foglalkozni. (A jeles székely festő, id. Vastagh György ugyancsak György fia legkiválóbb állatszobrászunk, a budavári Csikós, a Hadik András, a háborúban megsemmisült Görgey-lovaszobor, a szegedi Rákóczi-kompozíció és más jeles művek alkotója klasszikus anatómiai megközelítései ma is példák, de meghaladhatók). A képzőművészet, általában a kultúra kettévált, s nem nagyon van átjárás a térfelek közt. A liberalizált kortárs felfogásban a magyar lovasnak nincs helye, mert nem képes vagy nem akarja értelmezni. Annak ellenére, hogy a korábbi évtizedek leginkább progresszív irányzata, a koncept és világhírű művésze, a 2017-ben elhunyt Janis Kounellis az organikus világot az ember teremtette világgal ütközteti. Visszatérő alanya a ló és a natúra más megnyilvánulásai, például a rozsdás s a természetes anyagok végtelen egyszerűsége.

– *Kounellis és művésztársai mintaadók?*

V. B.: Én ebben nőtettem fel. A kortárs liberálisok is belőlük táplálkoznak, de az eredetet végül is megtagadják. Úgy hiszem, tán egy új műfaj van kialakulóban – a lovasművészet –, ami nem reprezentál, hanem természetéből adódóan performatív, vagyis cselekvő. Azt is gondolom, hogy a magyar művészetnek meg kell találnia a maga sajátos formanyelvét. A kérdés évek óta foglalkoztat. Disszertációm is ezért írtam meg. Többek közt azzal a céllal, hogy a lovas portrét a maga helyére visszajuttassam. Közben világossá vált, hogy a korábbi ábrázolásokban a különféle jármódok szimbolikája milyen szembeűnő. Ez a tudás: a magasiskola, a mozgásformák alapos ismerete és azok megjelenítése a szkíttől Leonardo da Vincin át, a huszadik századig magától értetődő, de mára mind a szakmából, mind a köztudatból kiveszett. Én pedig visszahoznám, mind elméletben, mind a gyakorlatban. Férjemmel együtt ezen dolgozunk. Csodás folyamat. A tanulás lónak-lovasnak egyaránt fölemelő. Társként tekintünk egymásra, közben a ló ritmusa fölfénylik. Kentaur-érzésünk támad, amikor a jószágot a gondolataink (is) irányítják, miközben a ló az embert megmozgatja. Szakrális élmény, egyben szimbólum.

– *Kassai Lajos a barnagi művészttáborral szoros baráti kapcsolatban áll. A társulás miben nyilvánul meg?*

Sz. M.: Ő az alapító mester. Iskolája országszerte kis csoportokból áll, melyek sportegyesületekként funkcionálnak. Ezeket törzseknek nevezzük. Jelenleg két kánság van, egyik a Kassai, a másik a miénk. Kán az lehet, aki mesterfokozattal rendelkezik, saját területén lovasjász pályája és legalább három kiképzett lova van.

– *Milyen korosztályok alkotják az egész évben működő tábor résztvevőit?*

Sz. M.: Vegyes korúak. Edzésekre heti rendszerességgel kerül sor. Tanítványaink huszonöt-harmincan vannak, közülük tizennégy fő tagja a mi egyesületünknek. Kezdő csapatunk tizenöt tanulóból áll, felük gyerek. Nyolcéves kortól foglalkozunk velük. A többiek fiatal felnőttek, de 65 éves korig vannak köztük nők és férfiak. A képzőművészeti lovas program nyaranta 2-3 hetes intenzív kurzusokat jelent.

– *Érdekelhető-e a tábor gyakorlati haszna mind a pedagógiában, mind a képzőművészetben (dr. Veszely Beátának festő-tanár diplomája van).*

V. B.: A résztvevők a lovaktól is tanulnak, hiszen azok is különbözőek. Vissza-viszik az embert egy ősi állapotba, merthogy folyamatosan felvetődik: miért ülünk fel egy állatra? Ezzel a természetre és a saját testünkre kérdezzük rá. Ma ez az egyik legégetőbb kérdés. Ugyanis egyre távolodunk mindattól, ami természetes.

– *Hogyan hasznosítod skóciai és angliai tapasztalataidat ott (is) végzett művészként és egyetemi tanárként? Hatottak-e rád az ottani élmények?*

V. B.: Nagyon is valóságosan. Tetszett, hogy a britek folyamatos művészeti diskurzust folytatnak, ami a gondolkodásukat jócskán előreviszi. Ugyanakkor a kulturális válság a Nyugatot is sújtja. A művészeteket olyannyira a piac háttárazza meg, hogy kezdik elveszíteni az igazságkeresés fonálát. Ez is oka volt annak, hogy nyolc év után hazatértem. A távolság megmutatta, milyen fontosak a gyökerek, s hogy nem véletlenül születünk oda, ahová. Engem az Isten Magyarországra rendelt, itt vannak feladataim. Hálás vagyok érte, mert egy gyönyörű környezetbe s egy izgalmas korszakba hívott vissza. Mi a férjemmel és a fiaimmal hagyományos családban élünk. A női munkát én csinálom, a nehezebbeket, például a bálák rakodását a férjem. Mérnök-közgazdászként pénzügyeinket ő kezeli, én pedig vezetem a háztartást. De a tanítás és az edzések irányítása közös feladatunk.

– *A barnagi művészétábor tágas fedett lovardája egy pályázat alapján a magyar kormány támogatásával jött létre. A százéves régi mellett épülő új ház talajvizsgálatát és tervezését barátjukra, Skardelli György Kossuth-díjas építészre bízta. A csarnok szeptemberi átadásakor szervezett bemutatón javarészt 8–12 éves fiúk–lányok s fiatal felnőttek szerepeltek. Az újjal vágta közben valamennyi rögzített és mozgó céltáblát sikerült eltalálniuk. Ez is biztató, hiszen övök a jövő.*

Sz. M. – V. B.: Így van. Egy részükből nemcsak lovasíjász, képzőművész is lesz. A sikeres pályázattal nagyot léptünk előre, de az objektum befejezéséhez még temérdek dolgunk van. Ezt vállaltuk, és ezért élünk.

Wodianer-Nemessuri Zoltán

WODIANER-NEMESSURI ZOLTÁN (1948) író, forgatókönyvíró, kommunikációs szakértő. Legutóbbi regénye: *Alkony, 1580–1605* (Hitel Könyvműhely, 2019).